УДК 336.531.2+332.021

Г. І. ФІЛІНА, канд. екон. наук, доц.
Н. І. КОЛОМІЙЧЕНКО, старш. викл.
(Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ)

ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

Наукові праці МАУП, 2003, вип. 9, с. 30–32

Сутність впливу іноземних інвестицій на економіку країни-імпортера капіталу проявляється у певних позитивних зрушеннях в її економічному зростанні:

1. Зменшується дефіцит капіталу, що сприяє відновленню виробництва і на цій основі стимулює подолання стагфляції та поліпшення платіжного балансу.
2. Залучаються сучасні технології, впроваджується передовий менеджмент, поглиблюється міжнародна економічна інтеграція.
3. Надається динамізм внутрішньому ринку капіталу та інтеграція зі світовим ринком капіталів.
4. Стимулюється експортний сектор економіки, зменшується залежність національної економіки від імпорту.
5. Пожвавлення виробництва поліпшує стан ринку зайнятості та рівень кваліфікації персоналу.

Разом з тим визначення ролі іноземних інвестицій в економічних відносинах у країні-реципієнті (країні, що приймає інвестиції), попри всю необхідність їх залучення, не є безперечно і однозначно позитивним за будь-яких умов інвестування. Тобто обсяги, галузеве та територіальне розміщення іноземного капіталу слід розглядати з позицій економічної безпеки країни. Поняття економічної безпеки кожної країни є явищем багатоплановим і нами висвітлюється лише аспект впливу іноземних інвестицій на економічне зростання країни-реципієнта [1–6].

Проблема криється у створенні рівних умов інвестування для національних та іноземних інвесторів, тому що внутрішній капітал завжди залишається основним джерелом інвестиційного розвитку. Тобто створення сприятливого інвестиційного клімату лише для іноземних інвестицій витісняє національного інвестора і на довгостроковому інтервалі часу зменшує загальний обсяг вкладень капіталу в розвиток економіки.

Оцінюючи вплив інвестиційного клімату в частині збільшення зовнішнього припливу капіталу на економіку, слід ураховувати, що цей вплив є доволі неоднозначним. З одного боку, підвищена конкурентоздатність підприємств з іноземними інвестиціями (ПІІ) може спричинити гальмування розвитку або навіть банкрутство місцевих підприємств, а з іншого — підвищення конкурентності ринку галузі змушує національні підприємства оптимізувати свій виробничий потенціал, аби утриматись на ринку. Тобто іноземна конкуренція повинна бути використана як примусовий стимул до вдосконалення господарської діяльності вітчизняних виробників. Таким чином, оцінка доцільності створення найсприятливіших умов для ПІІ залежить від напрямів інвестування іноземного капіталу, тому, визначаючи значення сприятливого інвестиційного клімату в Україні для розвитку її економіки, треба брати до уваги ефективність використання залучених інвестицій.

Співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями й окремими країнами-донорами, безперечно, сприяє реалізації програми фінансової стабілізації, дозволяє реструктурувати окремі сектори економіки, що пом'якшить соціальні проблеми. Проте іноземні інвестиції формують зовнішній борг країни і якщо фінансові вливання протягом тривалого часу не дають позитивних мікроперетворень, поглиблюються макроекономічні диспропорції, зокрема розростається криза зовнішньої заборгованості України, що потребує реструктуризації державного боргу.

Іноземне інвестування необхідно розглядати в плані його впливу на платіжний баланс країни,

© Г. І. Філіна, Н. І. Коломійченко, 2003

враховуючи, що, покращуючи його зараз, у майбутньому проблема повернення боргів значно погіршить платіжний баланс і викличе потребу у нових запозиченнях. При цьому, враховуючи складний фінансовий стан країни, нові запозичення будуть більш дорогими за рахунок фактора ризику повернення боргів. Таким чином, іноземні інвестиції безпечні для економіки країни і не погіршують стан її платіжного балансу за умови самоокупності інвестиції, коли використання капіталу приносить доходи, частина яких через систему оподаткування спрямовується на погашення зовнішньої заборгованості.

Негативний вплив іноземних інвестицій на платіжний баланс країни-імпортера капіталу починає проявлятися тоді, коли сума вивезеного прибутку, що належить іноземним інвесторам, перевищує обсяг нових капіталовкладень в економіку країни. У міру покриття інвестицій доходами від їх експлуатації приплив нових вкладень з материнських компаній та реінвестування отриманого прибутку все більше поступається місцем вивезенню прибутку. Проблема репатріації прибутків від іноземного інвестування у виробничу сферу досить складна для економіки. Якщо весь прибуток від функціонування іноземного капіталу вивозитиметься за межі України, а саме це є метою значного обсягу ввезення капіталу, то через кілька років після початку роботи іноземного капіталу сума вивезеного прибутку перевищить розмір ввезеного капіталу. Тобто замість припливу капіталу у виробничу сферу починається відплив фінансових ресурсів із країни. У 2001 р. нерезидентами було вивезено 98,7 млн дол. у вигляді прибутку від суми 468,4 млн дол. зароблених за рік інвестицій, або 21,1 % [2].

Отже, проблема репатріації прибутку поки що гостро не стоїть в Україні з огляду на порівняно незначні прямі інвестиції у виробництво, проте в Росії вже з 1995 р. розмір вивезеного капіталу перевищує обсяг припливу інвестицій, тому постало завдання щодо обмеження інвестицій або створення умов для затримання прибутків в Росії.

Україна, безперечно, також матиме проблему вивезення прибутків від функціонування іноземного капіталу, і необхідно заздалегідь створити або настільки сприятливі умови для реінвестування прибутків у свою економіку, щоб звести до мінімуму зворотний вивіз капіталу, або засобами адміністративного впливу перешкодити вивезення певної частини прибутку.

Проблемним для економічної безпеки країни-реципієнта є негативна динаміка платіжного балансу за фактором погіршання структури та напряму експорту, який має місце у разі встановлення контролю великих іноземних монополій над окремими галузями країни, куди вкладений їх капітал. Погіршання платіжного балансу виникає внаслідок переорієнтації експорту на поставки в межах структури ТНК, які використовують механізм занижених трансфертних цін по внутрішньофірмових поставках, що призводить до зменшення надходження валюти у країну і одночасно знижує податкові надходження до бюджету.

Оцінка впливу іноземних інвестицій на економічну безпеку країни грунтується на механізмі оцінки впливу іноземних інвестицій на економіку країни-реципієнта. Тільки за умови застосування такого механізму можливо визначити обсяги та структуру надходження іноземних інвестиції, які реально позитивно впливатимуть на макроекономічні показники. Оптимізація структури ввезеного капіталу за галузями економіки особливо важлива тому, що інвестиції, які консервують неефективну структуру економіки країни-реципієнта, призводять до затримки економічного зростання. Останнє найбільш актуально для України: переважна частина ПІІ спрямовується у низькотехнологічні галузі з орієнтацією на вивезення сировинних товарів або на отримання швидкого і великого прибутку в галузях харчової промисловості. У цьому разі порушується сама сутність залучення іноземного капіталу — разом із капіталом повинні прийти новітні технології, які ефективніші порівняно із місцевим підприємництвом, що і є запорукою економічного зростання.

Такий аспект економічної безпеки країни, як забезпечення економічної незалежності країни, слід розглядати з позицій впливу інвестицій великих монополій на структуру проміжного споживання промисловості. Отримуючи частковий контроль за окремою галуззю, іноземний інвестор, використовуючи своє право на керівництво виробництвом, починає змінювати джерела постачання технологічних виробничих запасів з місцевих на імпортні власного виробництва. Національні виробники суміжної продукції та техніки втрачають ринки збуту і перспективи розвитку, а галузь підпадає у залежність від імпорту ресурсів.

Таким чином, зважаючи на те, що іноземні інвестиції, безперечно, виконують функцію передачі країні-реципієнту технологічних і організаційних інновацій, слід оцінювати ступінь новизни цих інновацій у світлі передових світових досягнень, а не тільки щодо рівня національного підприємництва. І лише на основі такого аналізу необхідно розглядати доцільність стимулювання конкретного іноземного інвестора.

Завданням підвищення економічної безпеки України, виходячи з національних інтересів побудови структури економіки, відповідатиме диференційована система стимулювання іноземного інвестування на основі визначення пріоритетних галузей і територій розміщення інвестицій.

Окремою проблемою економічної безпеки країни є стимулювання присутності іноземних портфельних інвесторів на її фондовому ринку. Іноземні портфельні інвестиції є важливим фінансовим ресурсом, але висока питома вага цих інвесторів є потенційною загрозою стабільності внутрішнього фондового ринку в разі несприятливої ситуації на світовому фінансовому. Іноземні інвестори, які у масовій кількості, з огляду на власні фінансові проблеми на інших національних або регіональних фінансових ринках, залишають національний фондовий ринок країни-реципієнта, значно погіршують вплив негативної світової кон'юнктури на його стан, а через нього і на економіку загалом.

Література

1. *Балацкий Е., Павличенко Р.* Иностранные инвестиции и экономический рост: теория и практика исследования // МЭиМО. — 2002. — № 1. — С. 52–64.

2. *Діденко Я. О.* Удосконалення прямого іноземного інвестування // Фінанси України. — 2001. — № 12. — С. 96–105.

3. *Губський Б., Лук'яненко Д., Сіденко В.* Інтернаціоналізація української економіки // Економіка України. — 2000. — № 9. — С. 15–24.

4. *Захарін С. В.* Оптимізація форм і методів державного регулювання іноземного інвестування // Фінанси України. — 2001. — № 4. — С. 41–44.

5. *Назаров В.* Экономическая роль иностранных инвестиций // Вопр. экономики. — 2001. — № 4. — С. 19–26.

6. *Носова О.* Прямі іноземні інвестиції у трансформаційній економіці України // Економіка України. — 2000. — № 5. — С. 47–52.